

УДК 342.7

[https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-5\(10\)-1408-1419](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-5(10)-1408-1419)

Кипич Інга Валеріївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, +38(063) 3841989, <https://orcid.org/0000-0001-8619-8975>

Коваль Ольга Миколаївна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, +38(063) 7071797, <https://orcid.org/0000-0003-1509-7258>

Фастовець Наталія Валеріївна кандидат наук з державного, доцент, доцент кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, +38(096) 7302785, <https://orcid.org/0000-0001-8619-8975>

Букорос Тетяна Олександрівна кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри приватного та публічного права, Київський національний університет технологій та дизайну, м. Київ, +38(096) 7302785, <https://orcid.org/0000-0002-4059-2632>

ПОЛІТИЧНИЙ ПРОЦЕС ФОРМУВАННЯ ПРАВОСВІДОМОСТІ В УКРАЇНІ ПІД ЧАС ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Анотація. Розвиток України як правової держави неможливий без правової освіти, яка сприяє формуванню необхідного рівня правосвідомості та правової культури громадян. Три елементи - правова освіта, правосвідомість і правова культура - є ключовими для становлення правової системи держави, заснованої на демократичних засадах суспільства, які впливають на регулювання суспільних відносин, підтримують і закріплюють цілісність держави та стабільний правопорядок. Сьогодні, коли загострюються проблеми перебудови праворозуміння, подолання застарілих стереотипів у правотворчості та правозастосуванні, підвищення поваги та довіри до права, правосвідомість молодих громадян України стає важливою складовою ідеологічного забезпечення функціонування держави.

Для української молоді нинішній складний період розвитку характеризується реформуванням політичних, економічних, духовно-моральних та організаційних засад суспільства. Воєнний стан вносить корективи в усі сфери нашого життя. Правосвідомість не є винятком, особливо серед молоді.

Головним прагненням української молоді сьогодні є перемога у війні з росією та побудова незалежної, демократичної, правової України, де права громадян є захищеними. Загалом, встановлення верховенства права передбачає наступну взаємодію між державою і правом. Держава спирається на право для регулювання суспільних відносин, в центрі яких знаходяться права і свободи людини і громадянина. Україна вже зробила важливі кроки на шляху до утвердження верховенства права.

Зокрема, Конституція України передбачає, що "людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються в Україні найвищою соціальною цінністю". Піднесення загальнолюдських цінностей призвело до фундаментального оновлення світогляду українського народу. Всі ці зміни у світогляді народу підкреслюють важливість досліджень, спрямованих на вивчення правосвідомості молоді як інституційного чинника правової демократії.

Ключові слова: політичний процес, правосвідомість, мас-медіа, політика, політична комунікація, правова держава, виборчий процес

Kypych Inha Valeriivna PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, +380(63) 3841989, <https://orcid.org/0000-0001-8619-8975>

Koval Olha Mykolaivna PhD in Law, Associate Professor, Associate Professor of Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, +380(63) 7071797, <https://orcid.org/0000-0003-1509-7258>

Fastovets Nataliia Valeriivna PhD in State Administration, Associate Professor, Associate Professor of Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, <https://orcid.org/0000-0001-8619-8975>.

Bukoros Tetiana Oleksandrivna PhD in Political Sciences, Associate Professor, Associate Professor of Department of Private and Public Law, Kyiv National University of Technology and Design, Kyiv, +380(96)7302785, <https://orcid.org/0000-0002-4059-2632>

THE POLITICAL PROCESS OF FORMING LEGAL CONSCIOUSNESS IN UKRAINE DURING MARTIAL LAW

Abstract. The development of Ukraine as a state governed by the rule of law is impossible without legal education, which contributes to the formation of the

necessary level of legal awareness and legal culture of citizens. Three elements - legal education, legal awareness and legal culture - are key to the establishment of a legal system based on the democratic principles of society, which influence the regulation of social relations, maintain and consolidate the integrity of the state and a stable legal order. Today, when the problems of restructuring the understanding of law, overcoming outdated stereotypes in lawmaking and law enforcement, and increasing respect for and trust in law are becoming more acute, the legal consciousness of young Ukrainian citizens is becoming an important component of the ideological support for the functioning of the state.

For Ukrainian youth, the current challenging period of development is characterized by the reform of the political, economic, spiritual, moral and organizational foundations of society. Martial law makes adjustments to all spheres of our life. Legal awareness is no exception, especially among young people. The main aspiration of Ukrainian youth today is to win the war against Russia and build an independent, democratic, rule-of-law Ukraine where citizens' rights are protected. In general, the establishment of the rule of law implies the following interaction between the state and the law. The state relies on law to regulate social relations, with human and civil rights and freedoms at the center. Ukraine has already taken important steps towards establishing the rule of law.

In particular, the Constitution of Ukraine provides that “a person, his life and health, honor and dignity, inviolability and security are recognized in Ukraine as the highest social value.” The rise of universal values has led to a fundamental renewal of the Ukrainian people's worldview. All these changes in the people's outlook emphasize the importance of research aimed at studying the legal consciousness of young people as an institutional factor of legal democracy.

Keywords: political process, legal consciousness, mass media, politics, political communication, rule of law, electoral process.

Постановка проблеми. Побудова правової держави безпосередньо пов'язана з розвитком правосвідомості молоді, високий рівень якої є ефективним засобом соціального гарантування верховенства права в суспільстві, регулювання суспільних відносин та побудови демократичної держави. Розбудова правової держави немислима без належного рівня правової культури громадян, трансформації правової системи та подолання правового нігілізму і правової безграмотності. Оскільки правові знання є основою, на якій формується правосвідомість, важливо, щоб молодь вивчала право, підвищувала свою правову обізнаність та отримувала систематичну інформацію з актуальних правових питань.

Для української правосвідомості нинішній складний період розвитку характеризується реформуванням політичних, економічних, духовно-моральних та організаційних засад суспільства. Воєнний стан вносить корективи в усі сфери нашого життя. Правосвідомість не є винятком, особливо

серед молоді. Головним прагненням української молоді сьогодні є перемога у війні з росією та побудова незалежної, демократичної, правової України, де права громадян є захищеними. Загалом, встановлення верховенства права передбачає наступну взаємодію між державою і правом. Держава спирається на право для регулювання суспільних відносин, в центрі яких знаходяться права і свободи людини і громадянина. Україна вже зробила важливі кроки на шляху до утвердження верховенства права. Залишилось залучити до цього процесу молодь, які завдяки своїм специфічним рисам може подолати застарілі стереотипи у правотворчості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Правосвідомість молоді досліджувалася такими вченими, як О. Барабаш, Я. Богів, Т. Васільєва, Є. Дергачов, Д. Єрмоленко, Ю. Калиновський, А. Скок, І. Сопілко, Л. Фальковська, О. Хлонь, Т. Юрченко-Шеховцова та ін. Однак мінлива сучасна правосвідомість молоді вимагає нових наукових викликів.

Мета статті - з'ясувати сутність поняття правосвідомості молоді, виявити її специфічні риси, довести, що правосвідомість є системоутворюючим чинником правової демократичної держави, розглянути проблеми та трансформації, що стоять перед сучасним станом правосвідомості молоді, а також запропонувати деякі шляхи оптимізації процесу формування правосвідомості молоді в Україні. Для цього необхідно вирішити такі завдання.

Відповідно до поставленої мети в дослідженні вирішуються такі завдання. А саме: з'ясувати структуру і функції правосвідомості та визначити поняття правосвідомості; охарактеризувати сучасний стан правосвідомості української молоді; здійснити найбільш повну класифікацію форм і рівнів правосвідомості; дослідити деформації правосвідомості та запропонувати шляхи їх подолання; знайти можливі шляхи вдосконалення правосвідомості молоді. пошук можливих шляхів удосконалення правосвідомості молоді; визначення подальших тенденцій розвитку правосвідомості молоді; визначення декількох напрямків впливу на неї у побудові правової держави.

Виклад основного матеріалу. Актуальним питанням сьогодення є політична правосвідомість населення. В першу чергу визначення поняття правосвідомості залежить від галузі його становлення та використання. У Великій Українській Енциклопедії сформульоване загальне поняття правосвідомості, а саме:

Правосвідомість – це форма суспільної свідомості, що характеризує ставлення громадянина, суспільної групи і суспільства загалом до чинного (або ідеального) права та системи правового регулювання в державі [3].

Правосвідомість молоді – це сукупність правових поглядів, які характеризують ставлення людей віком 14-35 років до чинного законодавства, його цілей завдань, методів, способів регулювання оцінки законності його норм, а також їхні уявлення про майбутні правові системи та окремі норми. Хоча це поняття схоже із загальним поняттям правосвідомості, все ж є деякі

особливості, притаманні лише правосвідомості молоді, такі як імпульсивність, наївний ідеалізм, прагнення до справедливості, максимальна сприйнятливості до інновацій та зовнішніх впливів, мобільність, нестабільність та домінування емоційного над раціональним. Безперечно, правосвідомість впливає на процес державотворення, реалізацію права та виконання норм права суб'єктами. Правосвідомість молоді, в тому числі усвідомлення нею ролі та значення права в суспільстві, має значний вплив на формування правової держави та створення цивілізованого правопорядку. Побудова демократичної, соціальної, правової держави та відповідного громадянського суспільства неможлива без підвищення рівня правової культури молоді. Однак сфера фактичної правосвідомості громадян (правосвідомість) характеризується різноманітними проблемами та деформаціями. Вони спотворюють правові установки, почуття та переконання громадян у правовій сфері, перешкоджають формуванню правового світогляду та правової ідеології громадян, руйнують основи державного устрою. Оскільки Україна перебуває в процесі розбудови нової правової держави, деформація правових установок має принципове значення як фактор забезпечення стабільності. Ми переконані, що після закінчення війни ми зможемо створити якісно новий фундамент для побудови правової та демократичної держави.

Сучасними науковцями охарактеризоване поняття, як форма суспільної свідомості, яка відображає ставлення суб'єктів правовідносин до чинного права та похідних від нього правових явищ[4]. Тобто можемо побачити відмінність від загальної характеристики та акцентоване питання правових явищ наближене до соціально-політичної складової суспільства.

Також правосвідомість характеризують, як сукупність ідей, поглядів, уявлень, почуттів, оцінок і установок, що виражають ставлення людей і соціальних спільнот до чинного, минулого і бажаного права.

Сучасний науковець П. Рабинович виокремлює характерну рису поняття правосвідомості – залежність від держави у формуванні особистості, розуміння та відповідальності за свої права та вчинки [4].

Усвідомлення своїх прав структурується за певними чинниками, які є характерними людині з точки зору психології та ідеології. Власне психологія правосвідомості формує в людині почуття справедливості, пошану до законів та прав людини, або навпаки імпонування беззаконню тощо. Саме психологічний фактор об'єднує в собі емоційний фактор та дії, які він може спричинити. Перша реакція, почуття інтуїції, раптова паніка – це все є компонентами психологічного елементу. Наприклад, коли прямо порушуються права особи, її перша реакція і стане цим психологічним фактором.

В той час, як правова ідеологія відповідає за думки та мислення людини загалом, які формуються протягом життя. Така ідеологія може розростатися не тільки в людині, як особистості, а і в населенні загалом. Таким чином для розвитку певних думок в суспільстві відбувається пропаганда певних факторів

та явищ. До прикладу, зараз весь світ бачить як в умовно демократичній державі через пропаганду відбувається укорінення диктатури та тоталітаризму, які не відповідають демократичній формі правління. Тож, правова ідеологія формує більш глибокі ідеї та цінності, які складають глибоке розуміння допустимих для особи правових відносин. Також до цього фактору можна віднести і духовну (культурну) складову. Для країн Близького Сходу найважливішим правовим чинником є релігія, тому в такому соціумі ідеологія закладається не державними законами, а духовним віруванням.

Отже, основною відмінністю правової психології від правової ідеології є термін їх формування та глибина усвідомлення, розуміння і відповідальності допустимих правових думок.

Правова свідомість ґрунтується на трьох основних явищах: пізнанні, регулюванні та оцінці правових явищ, що і формує її основні функції.

- Гносеологічна функція характеризується дослідженням, збором, пізнанням права як науки.
- Регулятивна функція вже узагальнює та систематизує отримані знання та явища для їх подальшого використання.
- Оцінна функція розглядає та надає оцінку правомірності норм; явищ; діяльності правозастосовчих органів та їх поведінки.

Кожна функція створює систему, завдяки якій ми можемо дослідити яким чином встановлюються загальноприйняті знання правосвідомості та як діяльність людини перетинається із створенням правової свідомості та регулятивної бази, яка устатковує її.

Згідно ст. 21 Конституції України – Усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними; згідно ст. 29 Конституції України - Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Проаналізувавши, можна зробити висновок, що правова та політична свідомість людини закладається з самого дитинства та формується протягом життя. Досить великий вплив на таку свідомість має соціум, саме в ньому відбувається закладення першого розуміння що таке права люди та завдяки цьому людина починає усвідомлювати яким чином можуть бути порушені її права.

Поняття правосвідомості формулює основну думку щодо його характеристики, тому ми дали наступне визначення: Правосвідомість – свідомість людини, її думки та дії, які є узагальнені правом, свободами та обов'язками, які належать та (або) рекомендовані до виконання за для захисту особи. Що підтверджується Конституцією України, а саме статтею 21 та 29.

В сучасному світі важливу роль відіграє розуміння прав і свобод людини, які нам надає держава, таким чином ми убезпечуємо себе від тих загроз які існують вже багато років та тих які з'являються з кожним новим днем.

Одною з основних функцій держави - є захист її громадян, відповідно значна частина її діяльності зосереджується на цьому процесі. Проте який відсоток громадян цікавляться нормативно-правовою базою та політичною діяльністю Верховної Ради України? Згідно з проведеним опитуванням Інститутом соціології НАН України на тему «Громадська думка в суспільстві після 10 місяців війни», більше половини опитаних відповіли, що цікавляться політикою певною мірою (близько 60,5%). На момент листопада 2021 року відсоток громадян, які відповіли так само був відносно наближеним до попереднього (близько 60,6%). Проте змінилась число тих, хто значною мірою цікавиться політикою. На момент листопада 2021 року такий варіант відповіді обрали 9,4% опитаних, а в грудні 2022 це число зросло до 29,9%[2]. Тож, провівши аналіз таких даних, можемо зазначити, що тема політики в суспільстві стала більш ваговою, а відповідно правова свідомість та зацікавленість в цій темі зростає.

Останні три роки, через трагічні події, нам доводиться жити вже в «новому світі». Цей самий світ ми створюємо кожен день чим прискорюємо відновлення нашої країни. Основним двигуном цього процесу є молодь, саме вона запустила волонтерський рух, саме завдяки їй вже починається відбудова тих регіонів, які вже є безпечними. А також саме завдяки молоді ми можемо дозволити собі жити звичайне життя під відносно мирним небом. Проте навіть в такий непростий час є ті хто намагаються нажитись на людях, тому важливо усвідомлювати свої правові можливості та діапазон своїх дій у критичних ситуаціях. З'являється все більше випадків, коли збори на допомогу Збройним Силам України виявляються шахрайством, коли Міністерство оборони дозволяє собі наживатися на державному бюджеті тощо.

На жаль, народ України потрохи звикає до нової реальності, але ми і створюємо цю реальність, тому варто розуміти свої права та обов'язки перед державою та іншими громадянами.

Згідно ст. 1 Конституції України – Україна є суверенна і незалежна, демократична, соціальна, правова держава. Ми є громадянами правової держави, основною рисою якої є організація політичної влади, діяльність якої заснована на визнанні та реальному забезпеченні прав і свобод людини, верховенстві права і взаємній відповідальності особистості і держави. Саме тому досить важливо підтримувати та регулювати правомірність дій політичної влади у нашій країні.

Як було зазначено вище формування правосвідомості починається ще з дитинства, проте якщо в дитячий період закладається розуміння норм, прав та етикету самої людини, то впродовж життя, знаходячись в соціумі, людина починає розуміти та піклуватись про навколишній світ. Одним із значущих періодів становлення людини, як особистості проходить в її студентські роки. Саме в цей час відбувається становлення таких навичок, як відповідальність, ораторське мистецтво, творчий розвиток тощо. За для розвитку таких процесів

соціалізації, при вищих навчальних закладах створюється студентське самоврядування, куди можуть долучитися всі бажаючі студенти. На разі, основним напрямком студентських заходів є благодійність. Окрім спеціально організованих зборів на ЗСУ, на кожному заході, не залежно від тематики, створюється рахунок, куди можна донатити. В сучасному світі обізнаність має зовсім інший ракурс та приходить значно раніше. Певний відсоток студентів беруть академічну відпустку, щоб піти на фронт; хтось віддає частину своєї невеликої заробітної плати; при кожному університеті організовуються збори необхідних речей для передачі їх на фронт. Тож, свідомість під час війни набуває громадян в більш молодшому віці, ніж це було раніше.

Згідно дослідження Укрінформ «Вплив війни на молодь» частка молоді, що займається громадською активністю, із 2021 по 2022 рік зросла з 20% до 40%. Також, під час презентації було зазначено, що близько 80% молоді хоче повернутися з-за кордону, а от до відбудови країни вже готові 72%[2].

Дивлячись на ці відсотки та загальну ситуацію в країні, ми з упевненістю можемо сказати, що молодь України з кожним днем росте у питанні правосвідомості.

Також важливо зазначити, що більше половини опитаних відмовилося від російської мови у спілкуванні. Це є вагомим показником, тому що для деяких груп населення російська мова була основною мовою спілкування, проте після 24 лютого 2022 року більшість з нас змінили своє мислення та стали більш свідомими.

Саме такий напрямок правосвідомості у населення почав формуватися з 24 серпня 1991 року – Дня проголошення Незалежності України, в той день був обраний напрямок руху нашої держави, який ми відстоюємо і сьогодні. Молоді люди України цілком свідомо віддають свої життя за цей вибір. І навіть під час війни молодь повертається та продовжить повертатись в Україну для її захисту та відбудови. Тож, на разі ми маємо правосвідоме та правообізнане населення та молодь, які йдуть до останнього для миру над головами своїх рідних та нашого майбутнього.

Потреба у відбудові країни існує вже зараз, та завдяки знанням, які ми набуваємо протягом цього революційного часу, у нас буде змога побудувати правову країну. Також завдяки вищезазначеним набутим навичкам та знанням, які формуються в період студентського життя, ми зможемо розпочати відновлення нашої держави. А саме, під час діяльності в студентському самоврядуванні студент має змогу долучитись до наступних заходів:

- організація та проведення виборчого процесу;
- презентація університету на між університетських заходах;
- написання та можливість внесення змін у положення, якими керується вся діяльність студентського самоврядування;
- організація благодійних свят, наукових конференцій тощо.

Кожен з цих пунктів є дотичним діяльності Верховної Ради України, Кабінету Міністрів України, а також органів місцевого самоврядування. Власне люди з такими навичками є цілком право свідомими, обізнані в політичній ситуації в державі та можуть долучитись значною мірою до відновлення України. Завдяки досвіду молодим людям буде простіше включитись у політичний процес та вплинути на відновлення країни на законодавчому рівні. Формулювання та прийняття правильних та доречних законів – першочерговий процес, який вже розпочався. Україна змінює свою нормативно-правову базу для офіційного вступу в Європейський Союз та НАТО.

Також важливим фактором є обізнаність та свідомість людей, які є представниками народу України – депутати. В період відновлення до апарату влади прийдуть люди з різних верств населення, основною ціллю яких буде збереження незалежності України, але кожен залежно від свого морального статусу буде бачити різні шляхи для отримання бажаного. Для декого насильницький метод тепер стане звичайною манерою спілкування, в той час, як для більш віддалених регіонів це виглядатиме дикістю. Саме таке не поєднання новостворених менталітетів може породити непорозуміння в суспільстві та знову роз'єднати його.

Тому досить важливою складовою у післявоєнний період є повернення військових до нормального буденного життя. Ми маємо віднестись із розумінням, цілком свідомо, до того що пережили ці люди, що вони бачили та відчували, щоб захистити нас та для психологічної допомоги нашим захисникам мають бути створені спеціальні пункти для психологічної підтримки та відновлення.

Офіційне працевлаштування також не має бути проблемою для осіб, які повернулись з війни з обмеженими можливостями. Наприклад, важливу роль відіграє соціально орієнтований бізнес та соціальне підприємництво. Соціальне підприємництво – це діяльність, характерною рисою якої є створення організацій для соціально не захищених верств населення (малозабезпечених осіб, осіб з психічними та фізичними вадами, пенсіонерів та інших категорій), з метою розвитку соціально орієнтованого бізнесу, при якому дохід не йде власникам, а йде на розвиток цього підприємництва і заробітну плату, що виплачується робітникам цих підприємств. Проте Законом України не надається чіткого визначення соціальному підприємництву, але Закон України «Про громадські об'єднання» трактує громадське об'єднання, як добровільне об'єднання фізичних осіб та/або юридичних осіб приватного права для здійснення та захисту прав і свобод, задоволення суспільних, зокрема економічних, соціальних, культурних, екологічних та інших інтересів. А громадське об'єднання може належати до соціального підприємництва.

Виходячи з цього, громадяни України, які під час воєнних дій набули статусу особи з обмеженими можливостями, цілком зможуть почати нове повноцінне життя.

Для підвищення рівня правової обізнаності молоді як виборців, що є необхідним сьогодні, насамперед необхідно переглянути та вивчити чинне виборче законодавство та виборчі механізми з метою виявлення та усунення можливих зловживань, інформувати молодь через ЗМІ та соціальні мережі про важливість кожного голосу на виборах, про наявні засоби маніпулювання виборцями та інформування молоді про способи їх уникнення, а також створення каналів комунікації з молоддю, які б враховували питання молодого покоління щодо виборчого процесу.

Таким чином, зміна правосвідомості сучасної української молоді зумовлена наступними факторами, як позитивними, так і негативними:

- 1) політична, соціальна, економічна та культурна нестабільність в країні;
- 2) військові дії та тотальна війна на території України
- 3) реформи та революційні зміни в українському суспільстві
- 4) превалювання принципу законності, що є неприпустимим у правовій державі, над принципами справедливості, гуманності та чесності
- 5) неефективна освітня політика та низька якість освітніх процесів у державі; та
- 6) дискредитація сучасної молоді з боку старшого покоління та суспільства
- 7) процес європейської інтеграції в українському суспільстві;
- 8) розвиток інформаційного суспільства. [5]

Загалом, для підвищення рівня правосвідомості, правової освіти та правового виховання молоді необхідно змінювати правосвідомість за допомогою таких заходів

- 1) рівність у забезпеченні законності та справедливості, гуманності та доброчесності в суспільстві
- 2) підвищення довіри держави та суспільства до молоді
- 3) підвищення політичного, соціального, економічного та культурного рівня життя українського суспільства
- 4) розвиток державної молодіжної та освітньої політики
- 5) здійснення відповідної інформаційної політики та поширення правових знань і навичок у суспільстві
- 6) підвищення матеріальних інтересів молоді, забезпечення її зайнятості
- 7) розвиток ідеалів духовного та морального збагачення
- 8) розвиток публічного менеджменту, принципів прозорості, відкритості та гласності в державному управлінні. [5]

Ще одним важливим кроком є вдосконалення законодавства, що регулює правовий та економічний захист молоді. Оптимізувати процес підвищення правової обізнаності молоді означає зробити його максимально ефективним та дієвим, тобто вдосконалити його таким чином, щоб підвищити рівень знань та поваги до закону. Проаналізувавши нормативно-правову базу, яка регулює питання, пов'язані з рівнем розвитку правосвідомості та правової культури, можна дійти висновку, що ці документи здебільшого лише опосередковано стосуються правосвідомості та правової культури.

У процесі оптимізації формування правової свідомості молоді особливу увагу слід приділити вдосконаленню правової освіти. У процесі організації правової освіти в Україні важливо також повною мірою використовувати весь позитивний досвід, накопичений в нашій країні за останні десятиліття. Необхідно творчо використовувати цей досвід і вирішувати низку питань, пов'язаних з правовою освітою і вихованням, на концептуально новій основі, виходячи із завдання розбудови України як суверенної держави, що прагне до демократичної правової держави. При цьому не слід забувати, що вирішення проблеми формування сучасної правової культури у громадян перехідного суспільства залежить не тільки від держави, але й від зусиль кожного окремого громадянина та громади в цілому.

У процесі організації правової освіти важливо використовувати всі дії правоосвітніх кадрів для ефективного впливу на всі соціальні та демографічні групи населення. Цей вплив має бути, по-перше, професійним. По-друге, організація правової освіти має бути належним чином профінансована. По-третє, законодавчо стимулювати діяльність громадських організацій, які здійснюють правову освіту населення. По-четверте, найбільшу увагу в правовій освіті слід приділяти молоді, в першу чергу найменш захищеній частині суспільства, тобто дітям з неблагополучних сімей, дітям, позбавленим батьківського піклування та дітям-сиротам. Це пов'язано з тим, що саме серед цих молодих людей девіантна поведінка є найбільш поширеною.

Висновки. Отже, сучасна молодь є майбутнім політичної правосвідомості в Україні. Більшість молодих людей відповідають категорії студента та навчаються у закладах вищої освіти, що дає можливість долучатись до активного студентського життя та набувати навички, які є дотичними до діяльності апарату держави. Саме завдяки такому студентському досвіду правосвідомість населення значно зростає та дає можливість розвитку держави. Під час відбудови варто звернути увагу не лише на законодавчий процес становлення, а і на відновлення народу, в першу чергу – це психологічна підтримка та працевлаштування людей з обмеженими можливостями.

Література:

1. Богів Я. Роль правосвідомості в процесі реалізації народного суверенітету. Вісник Національного університету «Львівська політехніка». Юридичні науки. 2017. № 861. С. 540–547.
2. Вплив війни на молодь: презентація дослідження – [Режим доступу]: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3700030-vpliv-vijni-na-molod-v-ukraini.html>
3. Калиновський Ю.Ю. Правосвідомість. Велика Українська Енциклопедія. [Режим доступу]: <https://vue.gov.ua/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C>
4. Муж В.В. Правосвідомість: теоретичні аспекти поняття. [Режим доступу]: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/5027/vnulpurn201683750.pdf>
5. Олійник О.О. Зміни у правосвідомості сучасної української молоді. Юридичний науковий електронний журнал.- [Режим доступу]: http://lsej.org.ua/4_2019/6.pdf

References:

1. Bohiv Ya. (2017) Rol pravosvidomosti v protsesi realizatsii narodnoho suverenitetu. [The Role of Legal Consciousness in the Realization of People's Sovereignty] *Visnyk Natsionalnoho universytetu «Lvivska politekhnika» Yurydychni nauky - Bulletin of Lviv Polytechnic National University. Legal sciences*, 861, pp. 540–547. [in Ukrainian]
2. Vplyv viiny na molod: prezentatsiia doslidzhennia. [The impact of war on young people: presentation of research] (n.d.) Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-presshall/3700030-vpliv-vijni-na-molod-v-ukraini.html> . [in Ukrainian]
3. Kalynovskyi Yu. Yu. Pravosvidomist [Legal Consciousness] *Velyka Ukrainska Entsyklopediia - The Great Ukrainian Encyclopedia* (n.d.) Retrieved from: <https://vue.gov.ua/%D0%9F%D1%80%D0%B0%D0%B2%D0%BE%D1%81%D0%B2%D1%96%D0%B4%D0%BE%D0%BC%D1%96%D1%81%D1%82%D1%8C> . [in Ukrainian]
4. Muzh V. V. Pravosvidomist: teoretychni aspekty poniattia. [Legal Consciousness: Theoretical Aspects of the Concept.] (n.d.) Retrieved from: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2017/jun/5027/vnulpurn201683750.pdf> . [in Ukrainian]
5. Oliinyk O. O. Zminy u pravosvidomosti suchasnoi ukrainskoi molodi. [Changes in the Legal Consciousness of Modern Ukrainian Youth.] *Yurydychnyi naukovi elektronnyi zhurnal - Legal scientific electronic journal* (n.d.) Retrieved from: http://lsej.org.ua/4_2019/6.pdf . [in Ukrainian]